

Politechnika
Śląska

UCZELNIA
BADAWCZA
INICJATYWA DOSKONAŁOŚCI

PRACOWNIA FIZYCZNA 1

Instytut Fizyki
Centrum Naukowo Dydaktyczne

P2-E1. Wyznaczanie ładunku właściwego elektronu metodą poprzecznego pola magnetycznego (lampa Thomsona)

Zagadnienia

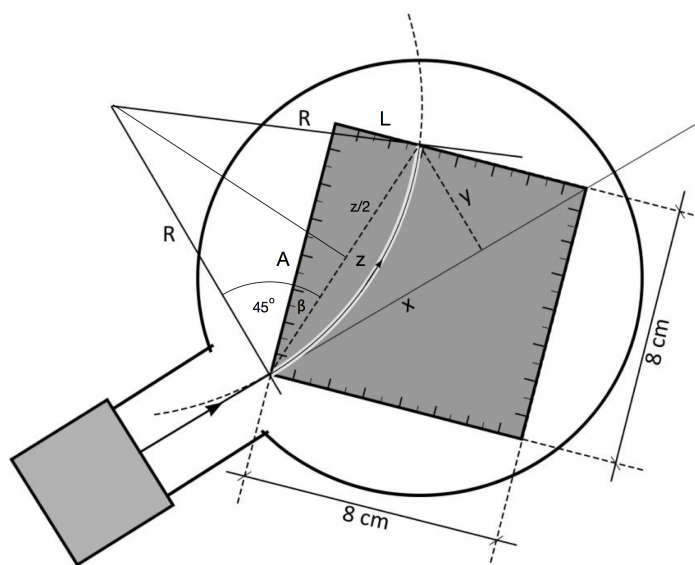
Ładunek i masa elektronu. Ładunek właściwy elektronu. Ruch elektronu wpadającego z prędkością $\vec{v}$ w obszar pola magnetycznego o indukcji $\vec{B}$, skierowanej prostopadle do prędkości. Prędkość v elektronu rozpędzonego różnicą potencjałów U . Ruch elektronu w badanym układzie. Wyprowadzenie zależności między napięciem U przyspieszającym elektrony i indukcją B pola magnetycznego. Wyprowadzenie wzoru na długość promienia R wiązki elektronów w oparciu o odczyt odległości L w lampie Thomsona¹.

→ Ruch cząstki naładowanej w polu magnetycznym

1 Układ pomiarowy

Lampa Thomsona to bańka szklana, wypełniona powietrzem pod szczątkowym ciśnieniem. Głównym elementem lampy jest działło elektronów (wraz z układem przyspieszającym), widocznych w ciemni jako smuga, gdy oddziałują z ekranem pokrytym luminoforem. Ekran jest kwadratem o boku $A = 80$ mm, oznaczonym skalą milimetrową na każdym z boków.

Trajektorię strumienia elektronów emitowanych z katody zakrzywia w okrąg zewnętrzny, jednorodne pole magnetyczne, którego źródłem są dwie cewki w tzw. układzie Helmholtza, czyli na wspólnej osi, w odległości równej promieniowi cewek. Regulując napięcie przyspieszające (a więc prędkość elektronów) lub prąd płynący przez cewki (indukcję pola magnetycznego obecnego w obszarze lampy), można uzyskać różne promienie okręgów R .

Rys. 1: Lampa Thomsona

Zadaniem eksperymentatora jest znalezienie takich par prąd cewki I_H - napięcie przyspieszające U , dla których promień okręgu R jest jednakowy. Długość R wyznacza się z geometrii śladu wiązki na luminoforze, w oparciu o odczytaną ze skali ekranu odległość L punktu przecięcia wiązki z krawędzią ekranu (rys. 1).

Układ pomiarowy składa się z lampy Thomsona, zasilacza lampy umożliwiającego regulację napięcia przyspieszającego elektrony U , i z zasilacza prądu stałego płynącego w cewkach Helmholtza I_H .

¹ Na bazie geometrii przedstawionej na rys. 1, należy obliczyć długość podstawy z oraz kąt przy podstawie trójkąta równoramiennego o boku R .

2 Pomiary

1. Ustawić napięcie przyspieszające $U = 2.4$ kV.
2. Regulując natężeniem prądu I_H w cewkach Helmholtza, ustawić taką wartość, aby wiązka przechodziła przez punkt $L = 40$ mm. Zapisać wartość I_H .
3. Powtórzyć pomiary dla napięć przyspieszających U , zwiększanych co 0.2 kV do wartości 4.6 kV.

U, kV	I_H , A		
	$L = 40$ mm	$L = 45$ mm	$L = 50$ mm
	$R =$ mm	$R =$ mm	$R =$ mm
2.4			
2.6			
$\vdots$			
4.6			

4. Analogiczne pomiary przeprowadzić dla $L = 45$ mm i $L = 50$ mm.

3 Opracowanie wyników pomiarów

1. Dla każdej wartości L obliczyć wartość promienia R .
2. Przeliczyć wartość prądu cewek Helmholtza I_H na wartość indukcji pola magnetycznego

$$B = kI_H,$$

gdzie

$$k = \left(\frac{4}{5}\right)^{\frac{3}{2}} \mu_0 \frac{N}{R_H} = 0.0034669 \frac{\text{T}}{\text{A}},$$

μ_0 - bezwzględna przenikalność magnetyczna próżni, N - liczba zwojów w cewkach Helmholtza, R_H – promień cewek (równy odległości między cewkami).

3. Wyprowadzić zależność między napięciem U przyspieszającym elektrony a indukcją B pola magnetycznego.
4. Wykreślić zależność $U(r^2 B^2)$ dla wszystkich promieni. Zależności powinny być liniowe.
5. Metodą regresji liniowej wyznaczyć współczynniki kierunkowe prostych. Zapisać je w odpowiednim formacie z niepewnościami i jednostkami.
6. Na podstawie współczynników nachylenia, wyznaczonych w punkcie 5, i w oparciu o równanie wyznaczone w punkcie 3, wyznaczyć ładunek właściwy e/m dla każdego wykresu.
7. Korzystając z prawa propagacji, wyznaczyć niepewności $u(e/m)$ dla każdego wykresu i zapisać wyniki w odpowiednim formacie, pamiętając o jednostkach.
8. Metodą średniej ważonej wyznaczyć średnią wartość e/m i jej niepewność $u(e/m)$. Zapisać wynik w odpowiednim formacie.
9. Obliczyć niepewność rozszerzoną $U(e/m)$. Przeprowadzić test zgodności z wartością tablicową.